

KAKVA ŠTETA

Ispade da je sad pauza za ručak u toj ustanovi gde bi Ana Modestovna trebalo da uzme potvrdu. Neprijatno, ali ima smisla čekati: preostalo je petnaestak minuta, a ona će moći da se uklopi u svoju pauzu.

Nije joj se čekalo na stepeništu, i Ana Modestovna izađe napolje.

Beše kraj oktobra – dan siv, ali ne i hladan. Tokom noći i od jutra sipila je kišica, sad presta. Niz asfalt, kroz žitku skramu prljavštine promicali su automobili; u njima bi oni retki pazili na prolaznike, no češće bi ih poprskali. Sredinom ulice nežno se sivela izdignuta staza za pešake, i Ana Modestovna pređe tamo.

Na toj promenadi skoro da nikog i ne beše, čak ni u daljini. Tu, ako se obilaze barice, uopšte ne beše mokro za koračanje po krupnom pesku. Opalo natopljeno lišće poput mrkog patosa ležalo je ispod stabala, i ako bi mu se bliže prišlo, činilo se da odaje nekakav lak miris – da li ostatak na vreme položenog života ili već prvi znak truljenja, tek pluća su se tu, svejedno, odmarala od izduvnih gasova, izgorelih tamo, na dve ulične trake.

Vetra ne beše, i sva gusta mreža smeđih i tamnih, vlažnih... – Anja stade – sva mreža grana, račvi, još manjih grančica, i čvorića, i pupoljaka buduće godine... sva ta mreža beše okićena mnoštvom vodenih kapljica, srebrnastobelih, s mutnim dnom. Beše to ona vlaga što posle kiše ostaje na glatkoj kožici grana, pa se, kad nema vetra, načička, skupi i obisne već u vidu

kapi – okruglih, s vrhova donjih čvorića, i ovalnih, s donjih lukova grana.

Prebacivši sklopljeni kišobran u istu onu ruku kojom držiše i svoju tašnicu, i skinuvši rukavicu, Anja poče prstima da prelazi ispod kapljica i da ih skida. Kad bi to učinila oprezno, uspela bi da celu kap prenese na prst – ne bi se razlila, samo bi se ovlaš spljoštila. Talasasti otisak prsta kroz nju bi se video kao krupniji od onog pored njega – kap je uveličavala, kao lupa.

Ali, pokazujući kroz sebe, ta ista kap je istovremeno odražavala i ono nad sobom: bila je još i sferno ogledalce. Na kapi, na svetlom polju od oblačnog neba, videli su se – da! – tamna ramena u kaputu, i glava u vezenoj kapici, a čak i preplet grana nad glavom.

Tako Anja zaboravi na sebe i stade da traga za krupnijim kapima, prihvatajući i prihvatajući ih, čas na nokat, čas na jagodicu prsta. Tad sasvim blizu začu čvrste korake i trgnu ruku; posrami se što se ponaša onako kako bi pristajalo njenom mlađem sinu, a ne njoj.

Međutim, prolaznik nije primetio ni zabavu Ane Modestovne, ni nju samu – beše to čovek od onih što na ulici primećuju samo slobodan taksi ili kiosk za cigarete. Beše to, s jasnim pečatom obrazovanosti, mlad čovek sa svetložutom nabijenom tašnom, u mekanom jednobojnom kaputu i lepršavoj kapi, spljeskanjoj u kolač. Samo u prestonici sreću se takvi rano-samouvereni, pobednički izrazi. Ana Modestovna poznavala je taj tip ljudi i bojala ga se.

Prepadnuta, ona pođe dalje i poravna se s policom za novine na plavim stubićima. Pod staklom su visile novine “Trud”, i spoljna i unutrašnja stranica. Na jednoj polovini staklo beše polomljeno na čošku, novine nakvašene, a staklo iznutra mokro. Ali upravo na toj polovini pri dnu – Ana Modestovna pročita zaglavlje nad dvojnim stupcem: „Novi život u dolini reke Ču“.¹

Ta joj reka ne beše nepoznata, tamo se i rodila, u Semirečju.² Protrljavši rukavicom staklo, Ana Modestovna poče da čita članak.

Pisao je novinar koji baš nije žalio pera. Počinjao je od moskovskog aerodroma: kako su se ukrcavali u avion i kako su, baš kao u inat tmurnom vremenu, svi sa sobom unosili radost. Opisivao je još i svoje saputnike u avionu, ko je zbog čega leteo, pa čak, ovlaš, i stjuardesu. Potom – frunzenski aerodrom i to kako se baš kao u saglasju sa sunčanim vremenom kod svih primećivala radost. Najzad je prešao na putovanje dolinom reke Ču. Koristeći stručne termine, opisivao je hidrotehničke radove, protok vode, a potom i hidroelektrane, kanale za navodnjavanje; oduševljavao se izgledom sad napojene i plodonosne pustinje i čudio se brojkama u prinosu na kolhozima.

A na kraju je pisao:

„Ali malo ko zna da je ova grandiozna i očigledna transformacija prirode celog regiona bila već odavno zamišljena. Naši inženjeri nisu morali ponovo vršiti temeljna istraživanja doline, njenih geoloških slojeva i režima voda. Ceo taj glavni veliki projekat osmislio je i uz naporne proračune okončao – još pre četrdeset leta, 1912. godine, talentovani ruski hidrograf i hidrotehničar Modest Aleksandrovič V*, koji je prve radove tad započeo na sopstveni rizik.“

Ana Modestovna niti se trgnu niti se obradova – ona zadržta onom unutrašnjom i spoljnom drhtavicom, kao pred groznicu. Nagnu se da bolje vidi poslednje pasuse u samom uglu, i još pokuša da obriše staklo, jedva čitajući:

„Ali pod inertnim carskim režimom, kom su daleki interesi naroda, njegovi se projekti nisu mogli ostvariti. Pohranjeni su u odeljenju za unapređenje poljoprivrede, a ono što je on uspeo da prokopa – zapušteno je.

Kakva šteta! – (završavao je uzvičnikom novinar) – kakva šteta što taj mladi entuzijasta nije doživeo trijumf svojih svetlih ideja! Što ne može baciti pogled na ovu preobraženu dolinu!“

Proključa strah u njoj, jer Anja je već znala šta će sad učiniti: otkinuće tu stranu! Poput lopova, osvrnu se desno pa levo – nikog na bulevaru ne beše, samo nečija leđa, i to daleko. Vrlo neprikladno beše to, sramno, ali...

Novine su se držale na tri štipaljke. Anja gurnu ruku kroz rupu na staklu. Tu gde behu nakvašene – novine se odmah skupiše u sivu papirnu grudvicu i odvojiše se od držača. Do srednje štipaljke, na vrhovima nožnih prstiju, Anja nekako ipak dosegnu; rasklima je i izvuče. Pošto treću, najdalju, nije mogla dohvatiti, Anja prosto cimnu. Novine otpadoše – i sve se nađe u njenoj ruci.

Ali odmah iza njenih leđa začu se oštar zvuk pištaljke nekog milicionera.

Kao opečena (znala je silno da se uplaši, a piska milicijske pištaljke oduvek se i plašila), Anja izvuče praznu ruku, okrenu se...

Da beži – bilo joj je kasno i ispod časti. Ne niz bulevar već kroz prolaz na ogradi, koji Anja dotad nije primetila, prema njoj je išao visok milicioner, nekako naročito krupan zbog svog nato-pljenog ogrtača s preklopljenom kapuljačom.

Nije progovorio izdaleka. Priđe, ne žureći. Odozgo, sa svoje visine pogleda Anu Modestovnu, a onda otkinute, izgužvane novine iza stakla, opet na Anu Modestovnu. Stajase nad njom strog. Po rumenom njegovom licu široka nosa i isto tako rumenim rukama videlo se koliko je zdrav – sasvim mu je pristajalo da izvlači ljude iz požara ili da hvata nekog bez oružja.

Ne dodajući snage glasu, milicioner upita:

– Šta je ovo, građanko? Moraće dvadeset pet rubalja da se plati?

(O, ako je samo kazna! Plašila se – biće gore protumačeno!)

– ... Ili biste hteli da ljudi ne čitaju novine?

(Vidi, vidi!)

– Ah, šta kažete! Ah, nemojte! Izvinite! – poče nekako čak da uvija Ana Modestovna – veoma se kajem... Evo sad ću okačiti ponovo... ako dozvolite...

Ne, čak i da on to dozvoli, te novine s jednim otkinutim i jednim nakvašenim krajem teško bi bilo opet namestiti.

Policajac je gledao u nju odozgo, sa svoje visine, ne izjašnjavajući se.

Već odavno dežura, pokisao je, i prijalo bi mu da je sad odvede u stanicu zajedno s nakvašenim novinama, pa dok traje protokol, da se malko osuši. Ali hteo je da razjasni. Pristojno obučena dama, u zrelim godinama, nije pijana.

Ona je gledala u njega i čekala kaznu.

– Zbog čega vam se ne dopadaju novine?

– Tu je o mom tati! – Sva se izvinjavajući, stiskala je ručku kišobrana na grudima, i tašnicu, i skinutu rukavicu. Sama nije primetila da je okrvavila prst posekavši se na staklo.

Sad je dežurni razume. Sažali se za prst i klimnu:

– Grde? I šta jedne novine mogu pomoći?

– Ne! Ne-ne! Naprotiv – hvale!

(Pa on uopšte nije zao!)

Tu ona vide krv na prstu i poče ga sisati. A sve gleda u krupno prostodušno policajčevo lice.

Njegove se usne jedva malo razvukoše:

– Ta šta vam je? Na kiosku ne možete kupiti?

– A pogledajte koji je datum – ona hitro odvoji prst od usana, pa mu pokaza u drugoj polovini vitrine, na neotkinutom delu novina – tri dana je nisu skidali. Gde sad da se nađe?!

Policajac pogleda datum. Pa još jednom ženu. I još jednom na otkinutu stranu novina. Uzdahnu:

– Zapisnik moram napraviti. I moram kazniti... U redu, poslednji put da vam se to desi, uzmite brzo, dok neko nije video...

– O, hvala! Hvala! Kako ste blagorodni! Hvala! – ubrza Ana Modestovna, sve se onako pomalo uvijajući i pomalo se klanjajući; odusta od namere da prst uvije u maramicu, poput lopova zavuču tu istu ruku s okrvavljenim prstom gde je bila i pre toga, pa uhvati kraj novina i povuče. – Hvala!

Izvuče novine. Koliko je to bilo moguće zbog nakvašene ivice, Anja ih slobodnom rukom složi. Uz još jedan učtiv naklon, reče:

– Hvala vam! Ne možete ni zamisliti kakva će ovo radost za moju mamu i za mog tatu biti! Mogu li sad ići?

Stojeći okrenut bokom, on klimnu.

I ona pođe brzo, potpuno zaboravivši zbog čega je izašla na ovu ulicu, stiskajući ukoso složene novine i ponekad u hodu sisajući prst.

Trkom do majke! Da brzo pročitaju zajedno! Čim tati odrede stalno mesto boravka, mama će otputovati tamo i odneti mu novine.

Novinar nije znao! Da, on nije znao, inače ni za šta ne bi to napisao! Ni redakcija nije znala, inače ne bi to pustila! Mladi entuzijasta je – doživeo! Trijumf svojih svetlih ideja on jeste doživeo, jer mu je smrtna kazna preinačena – dvadeset godina odležao je po tamnicama i logorima. A sad, za etapu u večno progonstvo, podnosio je dopis samom Beriji moleći da ga pošalju u dolinu reke Ču. Ali poslali su ga na drugo mesto, i komanda sad nikako neće zaposliti tog beskorisnog starčića: odgovarajućeg posla za njega nema, a za penziju nije zaradio.

1965.

SADRŽAJ

PRIČE 1959–1966

Jedan dan Ivana Denisoviča	7
Matrjonino imanje	133
Desnica	173
Slučaj na stanici Kočetovka	185
Zarad opšte stvari	247
Zahar-torbica	295
Kakva šteta	309
Vaskršnja povorka	315

„MRVICE“ (1958–1963)

Disanje	323
Jezero Segden	324
Pače	326
Prah pesnika	327
Deblo bresta	329
Odrazi na vodi	330
Nevreme na planini	331
Grad na Nevi	332
Bucov	333
Način kretanja	334

Staro vedro	335
U Jesenjinovom rodnom kraju	337
Kolhozni ruksak	339
Vatra i mravi	340
Mi, kao, nećemo umreti	341
Ulazak u dan	343
Putujući duž Oke	344
Molitva	346

„MRVICE“ (1996–1999)

Ariš	349
Munja	350
Zvono iz Ugliča	351
Zvonik	353
Starenje	355
Sram	357
Korov	358
Jutro	359
Zavesa	360
U sumrake	361
Poj petlova	362
Noćne misli	363
Pomen usopših	364
Molitva za Rusiju	365
NAPOMENE	367